
LUÍS REI, LUZ QUE FULGURA NA NÉBOA

Francisco Fernández Rei

---

*Agárdanos a todos o día
en que debamos convertermos
en luces que fulguran na néboa,
soas,
coa única ilusión de orientar as travesías,
dende lonxe,
daqueles que han ser carne da nosa carne
pola historia fóra. (...)*

Emilio Xosé Insua, «Luces que fulguran» (2015)

O luns 11 de agosto do 2015 faleceu o historiador, erudito e activista cultural Luís Rei, despois de varios anos de loita contra unha enfermidade que o ía devorando; porén, nunca

deixou de traballar nos eidos culturais ós que dedicou a súa vida nin de participar moi activamente nos cambios políticos que ultimamente se deron no nacionalismo.

1. No inmediato posfranquismo militou na troskista Liga Comunista Revolucionaria e no PST, para logo integrarse no BNG, do que foi responsable da comarca do Salnés e concelleiro e alcaldable na súa vila natal do Grove. Posteriormente formou parte da corrente de Non Adscritos do BNG, que deixou para militar na formación nacionalista Anova. Daquel Luís «o Trosko», como el mesmo declaraba, quedaba todo, era a esencia da súa alma, porque seguía a crer na verdadeira democracia.

Desde mediados da década dos 80 traballou como bibliotecario na Casa da Cultura de Cambados. Foi un bibliotecario que amaba os libros e que facía que os amasen os seus seareiros, e asemade foi un excelente técnico cultural, como se vía na programación que cada ano realizaba: teatral infantil e para adultos, xornadas, exposicións, sesións de contacontos, conferencias, recitais, presentacións de libros e tantos outros actos. O galego era a lingua que Luís sempre empregaba, como o era de calquera acto que programaba, ademais de ser un activista de asociacións en defensa do idioma propio de Galicia como a Mesa pola Normalización Lingüística ou a plataforma apartidaria ProLingua.

A comezos da década dos 90 puxo en marcha o Centro de Documentación Local para «reunir, clasificar, catalogar e dar uso e divulgación a todos os elementos do patrimonio cultural cambadés e xuntar bibliograficamente todo o que se escribiu *de, desde, para, por, sobre ou en Cambados*», en palabras de Emilio Xosé Insua, que colaborou con el na organización dese Centro. Luís fixo excelentes achegas sobre historia local, particularmente de Cambados e do Grove, que contribúen a comprender aspectos da historia recente de Galicia. Á parte de exposicións fotográficas sobre a vila natal de Cabanillas e sobre o autor de *Vento mareiro*, na edición da Arousa do *Faro de Vigo* publicou no 2006 unha sección no suplemento mensual «Máis Cambados», titulada «Tópicos e pretextos para unha historia de Cambados».

Foi un dos fundadores e primeiro presidente do Colectivo Ecoloxista do Salnés e figura clave no proceso de socialización do patrimonio marítimo galego, e redactou unha completa biografía de Ramón Cabanillas, en realidade, moito más ca unha biografía. Ultimamente estaba a traballar sobre o agrarista Basilio Álvarez, do que reuniu moito material; pero xa non tivo tempo a redactar a impresionante biografía deste crego ourensán, que acabou a súa vida pobre (e tolo) nun asilo de Tampa (Florida). Na véspera do día en que faleceu, co seu habitual humor e a súa retranca vital e combativa, Luís aínda tivo tempo a falarnos a uns amigos da vida de Basilio.

2. Despois de eu ingresar na Real Academia Galega en setembro do 1999 cun discurso sobre Ramón Cabanillas, Manuel Antonio e o mar da Arousa, o director de Xerais, Manuel Bragado, pedírame un texto emotivo sobre a memoria de Cambados para glosar imaxes das tres primeiras décadas do século XX, que formaría parte do libro colectivo *A memoria de Arousa*. Sen dubidallo aceptei a encarga, sen saber realmente que podería dicir dese Cambados; pero para me enfrentar co tema acudín á vella Casa da Cultura da rúa Nova para falar co seu bibliotecario, Luís Rei, a quen non trataba, só o saudara en novembro do 1999 nun-

has Xornadas sobre Cabanillas.

Despois de lle explicar o que quería facer, puxo ó meu dispor todos os traballos éditos e inéditos que fora arquivando sobre a historia da vila e todo canto tiña sobre Cabanillas, de quen andaba a recompilar material para unha posible biografía. Moitas tardes acudín á rúa Nova para tomar notas do Cambados do pasado século, onde Cabanillas tivera un papel relevante; e algúns sábados volví á vella Casa da Cultura para asistir a asembleas da Federación Galega da Cultura Marítima e Fluvial (FGCMF) que, grazas a Luís, tiña como sede Cambados, e concretamente o espazo en que el traballaba, porque como el dicía con retranca, as cartas dirixidas á Federación tiñan que chegar a algún sitio.¹ Cando a comezos do 2000 pola prensa dixital souben dunha xuntanza desa Federación e lle contei a Luís que me gustaría asistir para coñecer xente preocupada polo patrimonio marítimo, díxome que podía ir en nome do Grupo Etnográfico Mascato, unha das asociacións que fundou a Federación da cultura marítima, que anos despois tamén sería fluvial. Nese mesmo momento embarqueime no Mascato, do que Luís e Dionísio Pereira eran os patróns e principais dinamizadores; e desde aquela sempre acudo ás asembleas da Federación en representación dese activo Grupo Etnográfico.

Despois de se trasladar a Casa da Cultura ó edificio da Mercede, en Fefiñáns, un día á semana achegábame para falar con Luís, especialmente de cultura marítima, do que el era un dos referentes do potente movemento que no litoral galego (e nalgunhas vilas da Galicia interior) desde comezos da década dos 90 traballa na recuperación, dignificación, investigación e difusión do patrimonio dos mares e ríos da Gallaecia. Luís era director de *Arden-tia. Revista de Cultura Marítima e Fluvial*, xoia da FGCMF e de cuxo consello de redacción formei parte desde que en xuño do 2004 comezou a singradura como «bitácora das travesías en que se embarcan os amadores da cultura do mar e dos ríos», en feliz definición do seu director, que foi quen marcou sempre o rumbo nos sete números que dirixiu.

Con representantes de asociacións cambadesas a prol do patrimonio marítimo (As Joritas, Clube Mariño Salnés e Grupo Etnográfico Mascato) e con representantes do Concello de Cambados, do seu Pósito de Mariñeiro e Mariscadoras, da asociación de Peixeiras da vila e das mariscadoras e atadoras de Guimatur (pioneiros no turismo marítimo), Luís e eu participamos activamente na organización do VII Encontro de Embarcacións Tradicionais de Galicia co que en xullo do 2005 se honrou en Cambados a cultura do mar e os homes e mulleres que a manteñen viva. Eu presidía a Comisión organizadora do Encontro, da que el foi eficaz e activísimo secretario.

Fun membro do equipo técnico da exposición *Patrimonio do vento e do sal: embarca-cións tradicionais de Galicia*, da que Luís era o responsable, que no 2007 percorreu a Galicia litoral e a interior; e os dous, xunto con Pepe Barro, fomos os comisarios de *Galice 08 Brest*, exposición que no pavillón de Galicia da Festa Marítima Internacional de Brest 2008 mostraba en tres carpas distintas e complementarias o noso patrimonio marítimo e fluvial e a estreitísima relación da xente galega co mar, con todas as explicacións en galego, francés e bretón. Galicia non ocupou un lugar marxinal en Brest, xa que o seu «village» era o

¹ A sede logo trasladouse a unha dependencia da lonxa vella, cerca da rúa Nova, e anos despois a unha antiga escola de Baltar, na parroquia cambadesa de Castrelo, onde continúa actualmente.

mellor situado de todas as nacións invitadas, no céntrico porto do Comercio. Na banda de arca e na de couso o seu espazo estaba enmarcado por unha serie de bandeirolas moi visibles, unhas coa palabra *Galicia* en moi diversas linguas e outras cun colorido mar de velas de relinga, a propia da dorna e da lancha xeiteira.

Era a primeira vez que unha nación sen estado era convidada de honra nas «olimpíadas» da cultura marítima que cada catro anos se celebran nesa cidade portuaria de Bretaña. Para Galicia a participación en Brest 2008 foi unha maneira de estarmos no mundo sen ningún complexo, mostrando a nosa identidade e singularidade a través do patrimonio marítimo-fluvial, pero tamén coa música tradicional de grupos como Leilía e Treixadura e o seu orfeón.² Ese mesmo ano, membros do Etnográfico Mascato (Emilio Xosé Insua, Lino Prieto, Xaquín Lores, Luís Rei e eu mesmo) fixemos a *2008 Axenda do mar*, unha escolma de fotos de barcos tradicionais, pinturas, textos literarios, cantigas, frases e ditos, todo relacionado cos mares de Galicia.

3. Aínda que fose tratar con Luís, fundamentalmente, de patrimonio marítimo (e iso mentres atendía o seu labor de bibliotecario e de programador cultural), non debeu haber día en todos esos anos que non acabaramos falando do seu «defuntiño», como ás veces se refería cariñosamente a Ramón Cabanillas, cando era un calvario para el ter tantísimo material e non dar iniciado a redacción dalgun capitulo da biografía. Aínda así, fun vendo como, a pesar de que me parecía que lle entraba un certo «medo escénico» ante o titánico labor que tiña diante súa, xa ía encaixando teselas do que sería o excelente e complexo mosaico da biografía *Ramón Cabanillas. Crónica de desterro e saudade* (Galaxia 2009), que durante vinte anos foi configurando a partir de novos descubrimientos documentais, de novas informacións e de novas intuicións. No 2006, publicara nos números 67 e 68 d'*A Trabe de Ouro* o ensaio «*Ramón Cabanillas: a disidencia republicana*», onde daba a coñecer por vez primeira aspectos esenciais, algúns ben problemáticos, da traxectoria humana e ideolóxica do poeta de Fefiñáns.³

Cando recibiu o XII Premio Ramón Cabanillas que lle concederon os librieros de Cambados, Emilio Xosé Insua, nas palabras de gabanza que del fixo, salientou que na biografía do poeta «Luís soubo reconstruír coma ninguén, con rigor, exhaustividade, lucidez analítica, amenidade e mesmo humor, a figura inmensa do autor de *No desterro*» e indicaba que se trataba dun «dos libros ensaísticos más importantes e ben escritos que se teñan confecionado nunca nas nosas letras e un dos tesouros literarios dos que Cambados poderá presumir con orgullo xa per *saecula seculorum*».⁴ Antes de editar esta obra, en colaboración

² Para os colectivos que integran a FGCMF era o maior reto organizativo da súa curta pero intensa historia, que oficialmente arrinca de 1993 cando houbo o I Encontro de Embarcacións Tradicionais de Galicia no peirao e nas augas arousás de Ribeira, porque nunca tantos barcos nin tanta xente deslocara. No 2004 a FGCMF acudira á vila bretoa de Douarnenez con 10 (ou 12) barcos cuns 45 tripulantes e cunha parella de cesteiros para un obradoiro.

³ No nº 82 (2010) d'*A Trabe de Ouro* tratou os comezos do 25 de xullo como festa da galeguidez no artigo «Non é en honor do Patrón (sobre as orixes e antecedentes do Día Nacional de Galiza)».

⁴ Emilio Xosé Insua: «Na entrega a Luís Rei do XII Premio Ramón Cabanillas en Cambados 16.5.2015», 17-05-2015 <http://ainsuadoinsua.blogspot.com.es/>.

con Xabier Camba publicara *Ramón Cabanillas, xornalista cambadés* (2001), con edición facsimilar dos xornais periódicos *El Cometa* e *El Umia*; e posteriormente, redactou a obra teatral *Camiño longo (Entre as roseiras de Cabanillas)* [2004], que a compañía «Teatro do Aquí» de Roberto Vidal Bolaño representou en moitas localidades, coa dirección de Belén Quintáns despois do falecemento de Bolaño.

No 2009, cando se cumpliu o cincuenta cabodano do pasamento do poeta das Irmandades da Fala, celebrouse en Cambados un fermoso e intenso Ano Cabanillas patrocinado polo Concello, para o que se creou unha Comisión organizadora da que Luís e eu éramos asesores, o que nos obrigou a estar en contacto permanente todo ese ano. Moitas horas lle dedicamos á organización dos actos, mesmo no 2008, á vez que participamos en actos organizados por diversos colectivos alleos á Comisión do Concello.

Moitas satisfaccións nos deu ese inesquecible ano cultural que tivo como ramo a distribución polas casas das parroquias cambadesas do libro *Roteiros pola poesía de Ramón Cabanillas*, que preparamos entre os dous, e do que se tiraron cinco mil exemplares. Son tres roteiros, o primeiro cun título nada orixinal, «O Cambados pobre, fidalgo e soñador», que é máis ben un «rueiro» que permite vagar polas tres antigas viliñas que conforman o actual Cambados para gozar da xente, das paisaxes e dos monumentos que o poeta evoca en moi diversos momentos da súa vida. O segundo é un roteiro polo Salnés co que se busca a globalidade, a presenza conxunta de toda a comarca (e do mar que a apreixa) máis que as distintas paisaxes e os lugares que a componen. E o terceiro roteiro, «Roseiras, foulos e marusías», tenta seguir o «camiño longo» do poeta e á vez quere ser o particular percorrido de Luís e meu polo proceso creativo do vate de Fefiñáns. Con este triple roteiro (cambadés, salnesán e vital) arelábamos dar unha mostra do poeta total que Cabanillas foi.

Coa enfermidade alancando, Luís pasou semanas do 2014 e de comezos do 2015 catalogando o material que a familia Cabanillas doou ó Concello de Cambados o 28 de febreiro do 2015, véspera do centenario da publicación en La Habana da 1ª edición do emblemático poemario *Vento mareiro*. Trátase de obxectos, libros, fotografías e ducias de documentos para unha exposición permanente en Exposalnés, no paseo da Calzada, mesmo a carón do monumento a Cabanillas que deseñara Asorey. Ese legado constitúe unha das mellores coleccións sobre a figura do poeta e dramaturgo das Irmandades de Fala, con valor equiparable ó existente en coleccións de institucións como a Biblioteca Penzol, a Real Academia Galega ou o Museo de Pontevedra.

4. Como cambadés, é moito o que teño que lle agradecer a Luís por investir tanto esforzo e tantos anos no estudo de todo canto atinxe á figura e á obra de Cabanillas e á historia e intrahistoria de Cambados, á vez que axudaba a quien se lle achegaba interesado polo autor de *Na noite estrelecida* ou por calquera tema relativo á vila do albariño, ó seu patrimonio e á súa xente; ademais, fomentaba arreo entre a xente nova todo tipo de investigacións sobre o mundo cambadés.

Somos moitos os que damos fe da súa profesionalidade, da súa modestia e, sobre todo, da súa inmensa xenerosidade. A min axudoume a entender moitos aspectos de Cabanillas que descoñecía e a (re)descubrir o meu Cambados, que el tan ben coñecía. Considerábase moi do Grove, e tiña motivos abondos para estar moi orgulloso da vila onde naceu e se

criou; porén, sempre demostrou unha forte paixón por Cambados e pola súa xente, de onte e de hoxe, que a fin de contas tamén era a súa xente, pois ten as raíces maternas no lugar da Cabana da parroquia de Corvillón. Como mostra de agradecemento da súa entrega a Cambados, o Concello bautizou co seu nome a actual Biblioteca, como reza na placa de entrada descuberta o pasado 31 de outubro.

O Luís Rei que, en palabras de Emilio Xosé Insua, «foi, desde adolescente e ata hoxe, un político honesto, comprometido e entregado á causa dos menos poderosos e á reivindicación da nación negada pero sempre viva» tivo un enterro laico na tarde do martes 12 de agosto. O seu cadaleito, cuberto cunha bandeira galega coa estrela vermella que uns amigos lle puxemos a noite anterior para que non sentise friaxe nin soildade, sempre a ombros de amigos por rúas do Grove, e nun impresionante silencio humano, chegou ata o cemiterio, ó son do gaita de Pedro Magariños e da percusión de Xan Bea –do Grove estes dous músicos– que non pararon no percorrido ata a entrada do cemiterio, con interpretación no derradeiro tramo do himno do antigo Reino de Galicia.

Co cadaleito pousado diante do nicho que o ía acoller, persoas amigas súas de Cambados, do Grove e dalgún outro lugar arousán recitamos poemas dos *Roteiros* pola poesía de Cabanillas que moito gorentaban a Luís, mentres que Emilio Xosé Insua recitou a composición «Luces que fulguran», dedicado a «Luís Rei, amigo, camarada, irmán», poema coa que rematara a *laudatio* que del fixera na entrega do XII Premio Cabanillas. O gaiteiro cambadés Xaquín Xesteira e os seus fillos Anxo e Roi á percusión puxeron o ramo a un enterro laico (e a uns actos improvisados no serán anterior por Antón Mascato, Carme Hermida, Emilio Xosé Insua e eu mesmo), coa interpretación da marcha procesional de San Bieito e do Himno galego.

Querido Luís, arelo que os ventos che sexan portantes nesta túa nova singradura!

A TRABE DE OURO

PUBLICACIÓN GALEGA DE PENSAMENTO CRÍTICO

TOMO IV/ ANO XXVI/ 2015

Outubro • Novembro • Decembro

NOTAS SOBRE O CINEMA NA POESÍA:
A IMAXE MECÁNICA, A IMAXE PENSATIVA
E O IMPRESENTABLE

Manuel Outeiriño

TERRA ENTRE MARES: O IDEÁRIO IBÉRICO NOS POEMAS IBÉRIA (1864) DE ANTERO DE QUENTAL E HIMNE IBÉRIC (1906) DE JOAN MARAGALL

Helena Barbagelata Simões

A TRADICIÓN CLÁSICA EN *LANZA DE SOLEDÁ* (1961)
DE AQUILINO IGLESIAS ALVARIÑO:
DUN EXISTENCIALISMO AGNÓSTICO
A UNHA RELIXIOSIDADE MISTÉRICA

Xosé Manuel Vélez Latorre

CUNQUEIRO, LUJÁN, O ALBARIÑO
E *LA VANGUARDIA*

Julià Guillamon

HISTORIA DUNHA INVESTIGACIÓN NA ILLA DE ONS
Paula Ballesteros-Arias

DE QUE MANEIRA BLANQUERNA ERMITÁN FIXO
O LIBRO DE AMIGO E AMADO

Ramon Llull

ENTREVISTA CON JACK BRUCE

Francisco Sampedro

LUÍS REI, LUZ QUE FULGURA NA NÉBOA

Francisco Fernández Rei